

Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik

İsmail H. Demircioğlu*

Muhammet A. Tokdemir**

Özet - Tarih eğitimine farklı dönemlerde farklı görevler yüklenmiştir. II. Dünya Savaşı öncesi daha ziyade geçmişe yönelik bilgi ve kültür aktarımının esas alındığı bir ders olan tarihin eğitiminde son elli yılda önemli değişimler yaşanmıştır. Bu zaman dilimi içinde gelişmiş ülkelerde, özellikle İngiltere’de tarih eğitimi, geçmişin bilgisinin aktarımının yanında, düşünme becerilerini kazandıracak şekilde yapılandırılmıştır. Geçmişten bugüne tarih eğitiminin amaçları incelendiği zaman, değer eğitiminin her dönemde bu alanın amaçları arasında yer aldığı görülür.

Tarih dersleri öğrencilerin analitik, eleştirel ve demokratik düşünme becerileri gibi zihinsel becerilerini geliştirir. Bu derste vatan, millet, bayrak, devlet, yönetme biçimi, hak ve sorumluluklar gibi unsurların öğretilmesi ile öğrencilerin vatandaşlık bilinci geliştirilir. Bunların yanında tarih dersleri değerlerin öğretilmesi ve yeni değerlerin oluşturulmasında da önemli bir role sahiptir. Oluşturulan yeni değerler bireysel, kültürel ya da evrensel içerikli olabilir.

Değer eğitimi açısından tarih dersi incelendiği zaman, milli-manevi, dinî ahlakî ve sosyal değerlerin oluşturulması ve aktarılmasında alanın değer eğitimine önemli katkılarının olabileceği görülür. Değerlerin geçmişten bugüne nasıl değiştiği, değişme nedenleri, geçmişteki önemli şahsiyetler ve bunların yaşantıları öğrencilerin değer oluşturmalarında önemli unsurlardır. Tarih derslerinde öğrenciler, geçmişte toplum için önemli olan değerlerle bugün toplum için önemli olan değerler arasında karşılaştırmalar yapabilir; tarihte iz bırakan olay ve şahısları öğrenerek kendileri için dersler çıkarıp değerler

* Karadeniz Teknik Üniversitesi

** Tonya Anadolu Lisesi Tarih Öğretmeni

oluşturabilirler. Tarih derslerinde kullanılabilecek anlatım, örnek olay, tartışma, tarihsel empati gibi yöntem ve teknikler yolu ile öğrenciler yeni değerler oluşturma ve mevcut değerleri öğrenme fırsatını yakalarlar. Bunların yanında biyografiler, çevre gezileri, tarihsel hikâyeler, destanlar, kanunnameler ve fermanlar tarih derslerinde değer öğretiminde kullanılabilecek yöntem ve materyaller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, değer eğitiminde tarih dersinin yerinin ne olduğunu ortaya koymaktır. Bu çerçevede değer, değerler eğitimi, tarih eğitimi ve değerler ilişkisi, değer eğitiminde tarih dersinin rolünün ne olabileceği ve tarih derslerinde değer öğretiminde kullanılabilecek yaklaşımlar, ilgili literatüre dayalı olarak ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler - Değerler, Tarih, Değer eğitimi, Tarih eğitimi.

Giriş

Geçmiş ve geçmişin bilimsel bir bakış açısıyla incelenmesi olarak tanımlanan tarih, sosyal bilimlerin önemli disiplinlerinden biridir. Geçmişten bugüne tarih biliminin gelişimi incelendiği zaman, bu bilim dalının çeşitli amaçlar için kullanıldığı görülmektedir. Southgate'e (1997) göre tarih geçmişten bugüne, ahlak, din, politika, ideoloji, ilgi ve eğlence için kullanılmıştır. Tarih eğitiminin günümüzdeki amaçları incelendiği zaman, bu alanın öğretiminin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı olduğu görülür. Gelişmekte olan ülkelerde, tarih genelde geleneksel bir anlayışla daha ziyade kimlik gelişimi ve kültür aktarımı amacıyla öğretilmektedir (Demircioğlu, 2007). Buna karşın, gelişmiş ülkelerde, tarih eğitiminin ağırlıklı olarak zihinsel becerileri geliştirme üzerine dayandığı görülmektedir (Dilek, 2002; Demircioğlu, 2007). Buna en güzel örnek İngiltere olup, bu ülkede tarih eğitimi zihinsel becerileri geliştirme esaslı olarak öğretilmektedir. Buna ilaveten, İngiltere'de tarih eğitime yüklenen diğer bir görev ise, vatandaşlık eğitimi desteklemesidir (Phillips, 2003).

Tarih eğitimi incelendiği zaman, alanın vatandaşlık eğitimi destekleyebileceği görülür (Phillips, 2003). Tarih dersleri aracılığıyla kültürel ve toplumsal değerlerin neler olduğu, bunların nasıl doğup ve geliştiğini öğrencilere öğretmek mümkündür. Buna ilaveten, “iyi” ve “kötü” ile zaman içinde iyi ve kötü'nün belirlenmesinde/değerlendirilmesinde ortaya çıkabilecek belirsizlik ve farklı bakış açıları da bu derslerde öğretilebilecek değerler arasında yer almaktadır (Ulusoy, 2005). Özetle, çağımızda tarih eğitime ağırlıklı olarak zihinsel becerileri geliştirme görevi yüklenmişse de tarih eğitimi, vatandaşlık ve değer eğitimi destekleyebilecek önemli bir alandır.

Bu çalışmanın amacı, ilgili literatüre dayalı olarak tarih derslerinin değerler öğretimine katkılarının ne olduğunu ortaya koymaktır. Bu çerçevede, değer, değer eğitimi, tarih eğitimi ile değer ilişkisi ve tarih derslerinde değer öğretiminde kullanılabilecek yaklaşımlar açıklanacaktır.

Değerler

Değerler duyuşsal alan içerisinde yer alan düşünce ve eylemlerimizi etkileyen, onlara yön veren zihinsel olgulardır. Toplumsal değişim değerlerin yeniden ele alınmasını ve değer öğretiminin önem kazanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Her davranışın temelinde değer ya da değerler vardır. Hökelekli (2006), değerleri kısaca; neyin, hangi ve nasıl davranışların iyi, güzel, doğru ve kutsal; neyin, hangi ve nasıl davranışların da böyle olmadığına dair inanç ve kabullerimiz olarak tanımlamıştır. Değerler davranışlarımıza rehberlik yapar, eylemlerimizi, yargılarımızı, anlık hedeflerimizi daha üst hedeflere taşıyarak nasıl olmamız, nasıl davranmamız gerektiğini bize bildirir (Doğan, 2004). Tüm davranışlarımız değerlerle ilişkilendirilebileceğinden eğitimden ekonomiye, felsefeden ilahiyata tüm bilim dalları bir şekilde değerlerle ilgilenmektedirler. Temel olarak değerler, inançlar ve tutumlarla ilişkilendirilse de hem inançlardan hem de tutumlardan daha kapsamlıdır.

Değerler hem bireyin hem de toplum kültürünün önemli bir parçasını oluştururlar, toplumlara ve zamana göre değişiklik gösterirler. Değerlerin değişmesi mümkün ise de bu zaman alıcı ve zor bir durumdur (Doğan, 2004). Zamanla karşılaşılan yeni durumlar ve kültürler birtakım değerleri silikleştirip, yeni başka birtakım değerlerin oluşumuna sebep olabilirler. Kişisel tecrübeler değerleri şekillendirir veya değiştirir. Yapılan sınıflamalar açısından bakıldığında değerlerin psikolojik, sosyolojik ve felsefi temelleri olduğu görülür (Güngör, 2000; Sarı, 2005). Felsefi ekollerin yansıması olarak eğitim felsefelerinin değerlere yüklediği anlam ve bakış açısı da değişmektedir. Esasicilik, daimicilik, ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık gibi eğitim felsefeleri, temellendikleri felsefi yaklaşımlara göre değerleri ele almışlardır. Bunlardan esasicilik (essentializm), iyi ve eğitimli bir birey olmak için kazanılması gereken mutlak değerlerin olduğunu var sayar. İdealizm ve realizmden etkilenen daimicilikte (pennialism) ise, insanın davranışlarına etki eden temel değerlerin değişmeyeceği savunulur. Pragmatik felsefeden etkilenen ilerlemecilikte (progressivism) ise mutlak değerler yoktur, değerler değişir. Toplumsal ve bireysel yaşantılar sonucu ortaya

çıkan değerler faydaları nispetinde kabullenilirler. Yeniden kurmacılıktaysa (re-constructionism) çatışan değerler tutarlılığa engel olarak görülür ve demokratik değerlere vurgu yapılır (Sönmez, 2002; Tozlu, 2003; Demirel, 2004) .

Literatürde değerlerin farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülür. Değerleri bireysel değerler ve iş değerleri, amaç ve araç değerler, milli ve manevi değerler, ulusal ve evrensel değerler gibi farklı şekillerde sınıflandıranlar olmuştur. Değerlerle ilgili ilk test Spranger tarafından kullanılmıştır. Spranger değerleri altı kısma ayırmış, her davranışın altı temel değer tipinden birine girebileceğini söylemiştir. Spranger'den sonra Allport, Vernon, Lindzey çalışmaları geliştirmiş, bu çalışmalardan sonra da değerleri altı gruba ayırmak genel kabul görmüştür. Bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dinî değerler bu altı grubu oluşturur (Güngör, 2000). Güngör altı gruba ahlakî değerleri de ekleyerek yedi çeşit değer oluşturmuştur. Rokeach ise değerleri iki grupta toplamıştır. Bunlardan yaşamın temel amaçlarını gösterenlere 'amaç değerler;' bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak davranışlara ise 'araç değerler' demiştir. Schwart ise değerleri on başlık altında gruplamıştır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000; Maslovaty, 2003; Akbaş, 2004).

Bu sınıflamaların dışında başka sınıflamalar da vardır. Birçok eğitimci yaptıkları çalışmalarda değerleri ulusal ve evrensel olarak ele almıştır (Maslovaty, 2003). Ulusal değerler: devlet, millet, vatan, dil, gelenek-görenekler, ordu ile milli marş, bayrak ve milli bayramların oluşturduğu ulusal sembollerdir. Demok-rasi, insan hakları ve özgürlükleri, barış, hoşgörü, sevgi, saygı, bağımsızlık, bilim, eşitlik ve çevre duyarlılığı gibi değerler ise evrensel değerler olarak belirtilmiştir. Lickona (1991 akt: Maslovaty, 2003) değerleri ahlakî olan ve ahlakî olmayan şeklinde ikiye ayırmıştır. Bu ayırmada zorunluluk ve yaptırım ifade eden sözünde durmak, çocukları iyi yetiştirmek gibi değerler ahlakî değerlerdir. Ahlakî olmayan değerler ise tercih içeren değerlerdir. Bunlarda evrensel zorunluluklar yerine içsel arzular ön plana çıkmaktadır. Çiçeklerden gülü sevmek, halk müziğinden hoşlanmak ve çoğu zaman türkü dinlemek buna örnek olarak verilebilir.

Değerlerle ilgili yapılan sınıflamalardan en çok kullanılanı Spranger sınıflamasıdır. Genel olarak değerler kesin çizgilerle birbirinden ayrılamazlar. Dinî, ahlakî ve sosyal değerler diğer değerlere göre daha önemli kabul edilirler ve diğer değerlerin oluşumuna etki yaparlar (Cafu ve Somuncu, 2000).

Değer Eğitiminin Tarihçesi

Değer eğitiminin geçmişinin 1920'li yıllarda Amerika'da karakter eğitimi-ne dair ilk çalışmalara dayandığı görülür. 1930'lu yıllarda karakter eğitimine gösterilen ilgi düşüş göstermiş ve bu ilgisizlik 1960'ların ikinci yarısına kadar sürmüştür. Ancak 1960'lı yılların sonuna doğru hem eğitimciler hem de halk tarafından değerlere gösterilen ilgide canlanma görülmüş, değer eğitimi önem kazanmıştır (Leming,1997; Kirschenbaum, 2000).

Değer eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar 1970'li yılların ortalarından sonra yayınlanmıştır. Değerlerle ilgili yapılan bu yayın ve çalışmalarda Rokeach, Simon, How, Rath, Harmin, Kirschenbaum, Kohlberg gibi isimler ön plana çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda karakter eğitimi yerine değer açıklama (values clarification) ve ahlakî ikilem (moral dilemma) stratejileri değer öğretiminde ön plana çıkmıştır. Çalışmalar Amerika, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere gibi ülkelere de yayılmıştır (Leming, 1997; Kirschenbaum, 2000; Arthur, 2005). Ancak bu yaklaşımların örtük programın değerler üzerindeki etkisini açıklamada yetersiz kaldıkları belirtilmiştir. Değer açıklama yaklaşımı duyuşsal alanı çok vurgulaması yönüyle, ahlakî ikilem yaklaşımı ise bilişsel alanı ön plana çıkarması yönüyle eleştirilmiştir (Purpel, 1996).

1980'li yıllarda değer eğitiminde gerilemenin yaşandığı bir dönemdir. 1960 ve 1970'li yılların ardından değişime kapalı 1980'li yıllarda değer açıklama ve ahlakî ikilem stratejileri yerlerini tekrar karakter eğitime bırakmıştır. Bu yıllarda değer açıklama ve değerleri sınıflama yerine değer telkini daha fazla ön plana çıkmıştır (Leming, 1997; Arthur, 2005). Kirschenbaum (1992), bu durumu 60 ve 70'lerde sola dönük, yani değişim ve gelişime dönük bir yaklaşım, 80'li yılları ise değişim ve gelişime kapalı sağa dönük bir yönelim olarak tanımlamaktadır.

1990'lı yıllarda ise toplumsal ve ahlakî değerlere verilen önem azalırken bireysel uyum değerleri ön plana çıkmıştır. Gençlerin cinsel düşkünlükleri, madde bağımlılıkları, erken hamilelik, intiharlar, boşanma oranlarının yükselmesi gibi sosyal anlamda çöküşü işaret eden gelişmeler, değerler ve ahlak eğitimi tekrar gündeme getirmiştir. Aileler, eğitimciler ve toplum liderleri bu olumsuz gelişmeler karşısında okullarda ahlak ve değer eğitimi tekrar vurgulamaya başlamışlardır (Kirschenbaum, 1992; Vedder & Veugelers, 2003).

Günümüzde değer eğitimi ile ilgili çalışmalara baktığımızda "geliştirilmiş karakter eğitimi" adıyla değerleri ve ahlakî gelişimi de kapsayıcı bir eğitim an-

layışı uygulanmaya çalışılmaktadır. Bu anlayışta kişisel tercihler ve bireysel değerler ön plana çıkarılsa da bu okulun sosyalleştirme görevinin ortadan kalktığı anlamına gelmez. Bu anlayış değer eğitimi, sosyal beceri eğitimi, ahlak eğitimi, vatandaşlık eğitimi gibi birbirleri ile ilintili alanları kapsayıcıdır. Toplumsal ve bireysel yaşamdaki değişim değerlerin önemini arttırdığından eğitimciler, sosyal psikologlar ve psikologların değerlerle ilgili çalışmaları devam edecektir.

Tarih Eğitiminde Değerler

Kültürel kimliğin kazanılmasında tarih eğitiminin rolü büyüktür. Kültürel kimlik, insanın içinde yaşadığı sosyal grubu, onun değer yargılarını ve yaşayış tarzını gönüllü olarak benimseyerek sahip olduğu kimliktir. Küreselleşme, post-modernizm, insan hakları, dünya vatandaşlığı gibi kavramların yoğun olarak tartışıldığı, sosyal yapının hızla değiştiği günümüzde, tarih eğitimi ve tarih bilincinin rolü daha da önem kazanmaktadır (Kıcır & Aksoy, 2004). Tarih bilinci bir ülkeyi veya toplumu yönetenlerin siyasi kaygılarından, yerleşmiş geleneklerden, toplumun çoğunun benimsediği değerlerden bağımsız değildir (Kaya, 2006). Tarih bilinci kazanmış bireyler mevcut değerleri de benimsemiş olurlar ve bu değerleri yaşayarak devamlılığını sağlarlar. Tarih eğitimi ile yerel, ulusal ve evrensel değerler öğrencilere kazandırılabilir (Philips, 2003).

Dewey (2000), tarih eğitiminin amaçları arasında; çocuğa sosyal hayatın değerlerinin takdir ettirilmesi, insanların birbirleri ile etkili iş birliğini kolaylaştırma, gelişime yardım eden ve gelişimi engelleyen karakterlerin tanınmasının olduğunu savunur. Dewey tarihi, oluş süreci ve organizasyon türlerini açıkça ortaya koyan bir toplum çalışması, aracı bir sosyoloji olarak tanımlamıştır. Turan (1999) tarih eğitiminin yeni nesillerin yetiştirilmesindeki yerini tayin ve tespit için yaptığı çalışmada; “Tarih öğretimi öncelikli olarak öğrencide ne tür davranış değişikliklerine yol açmalıdır?” sorusunu sormuştur. Çalışmaya katılanların %50’si tarih eğitiminin milli ve manevi değerleri kazandırması gerektiğini belirtmiştir.

Tarih öğretiminin eğitimsel amaçlarını ele alan Coltham ve Fines’in (1971 aktaran Safran, 1993) yaptığı çalışmada tarih öğretime karşı tutumlar (katılma, tepkide bulunma, imgeleme) ve öğretimin eğitimsel sonuçları (sezme, değerler bilgisi, mantıki yargılama) bölümleri altında belirtilen noktaların duyuşsal amaçlar ve değerlerle ilişkisi olduğu görülür. Tarih öğretime karşı tutumlar bölümünde esas olarak öğrencilerin kişiliklerinin duyuşsal yönü ele alınmıştır.

Bu bölümde üzerinde durulan duyuşsal bağ olmadan her hangi bir konudaki öğretimin başlatılması ve verimli bir biçimde sürdürülmesi olanaksızdır. Öğretimin eğitimsel sonuçları bölümünde ise tarih öğretiminin ve uygulanmasının sonuçları yer alır. Bu sonuçlar öğrencinin kişisel gelişimine hem bilişsel hem de duyuşsal açıdan katkıda bulunurlar.

Tarih öğretiminin eğitimsel sonuçları ifadesiyle öğrencilerin genel eğitime yapılan katkı anlatılmak istenmektedir. Tarih öğretiminin eğitimsel sonuçlarından ilki olan sezme, tarih öğretime karşı tutumlar bölümündeki imgeleme/hayal gücü ile ilişkilidir. Sezme karşılaşılan olaylarda anlama ve araştırmaya yönelik duyulan istek olarak tanımlanmıştır. İkincisi olan değerler bilgisi, bireylerin hangi değerlere sahip olması gerektiğini önermekten çok, değerlerin insan davranışlarını ve kararlarını etkilediğini, bireyin seçme fırsatının olduğunu ve bu fırsatın zaman zaman kısıtlanabileceğini ve belli değerleri benimseyerek ona göre davranmanın çeşitli sonuçları olduğunu göstermektedir. İstenilen sonuç insan ilişkilerinde değerlerin ve değer yargılarının oynadığı rolün anlaşılmasıdır (Safran, 1993).

Dilek (2002) eserinde tarih öğretiminin amaçlarını; disiplin içi amaçlar ve sosyal amaçlar olarak ikiye ayırmıştır. Disiplin içi amaçlar, tarihçi gibi düşüncelerini sağlayacak beceri ve nitelikleri kazandırmaya yönelik amaçlardır. Sosyal amaçlar ise; öğrenciye demokratik- eleştirel bakış açısı kazandıracak amaçlar olarak ifade edilmektedir. Sosyal amaçların büyük bir kısmı bireysel ve toplumsal değerlerle ilişkilidir. Bu amaçlara ulaşabilmek için tarih derslerinin geleneksel anlayışla işlenmemesi gerekmektedir.

Demircioğlu (2007); tarih eğitiminde amaçlardan bahsederken gelenekçi yaklaşım ve çağdaş yaklaşım olarak iki bakış açısını ele almıştır. Geleneksel yaklaşım tarih dersinin vatandaşlık ve kimlik aktarımı için olduğunu kabul eden yaklaşımdır. Bu yaklaşımla öğrencilere geçmişin bilgisi öğretilerek; tarihini, toplumunu, değerlerini, kültürünü tanıyan ve benimseyen iyi vatandaşların yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Buna ilaveten geçmişin bilgisi öğretilirken, içinde yaşanılan toplumun kimliği öğrenciye aktarılmaya çalışılarak kimlik gelişimine de yardımcı olunmaktadır. İkinci yaklaşım ise öğrencilere bilimsel bakış açısı veren, üst düzey düşünme becerileri kazandıran, öğrencilerin tarihçinin kaynaklarını kullanarak tarihçi gibi bilgileri keşfetmelerini sağlayan yaklaşımdır. Bu yaklaşımla tarih öğretimi aracılığıyla demokratik sistemin ihtiyaç duyduğu bilimsel ve analitik düşünebilen bireylerin yetiştirilmesine katkı sağlanır.

Geleneksel olarak ifade edilen ve daha çok sosyal amaçları ön plana çıkaran yaklaşım; milli, manevi, kültürel değerleri vurgularken, çağdaş yaklaşım olarak nitelenen ve disiplin içi amaçları vurgulayan yaklaşımda ise bilimsel, demokratik değerler ve insan hakları daha çok vurgulanmaktadır. Gelişmiş ülkeler tüm bu yaklaşımları harmanlamak suretiyle tarih öğretimi uygulamaktadırlar.

Demircioğlu (2007) ilgili literatüre dayalı olarak, tarih öğretiminin amaçlarının bir kısmını şu şekilde belirtmiştir: Ahlakî, sosyal ve kültürel gelişimi gerçekleştirmek; toplumu ve milleti daha iyi tanıyarak milli kimlik gelişimini sağlamak; boş vakitleri değerlendirme becerisi kazandırmak; hoşgörü, empati, insan hakları ve demokrasi anlayışını geliştirmek; geçmiş hakkında sağlıklı bilgilenmek; değişimin yaşamı nasıl etkilediğini öğrenmek, günümüzü anlamak ve geçmişle güncel arasında bağlantılar kurarak geleceği yönlendirmek. Yukarıdaki amaçlar incelendiğinde, bu amaçların bir kısmının değerlerle ilgili olduğu ve değer aktarımını içerdiği görülmektedir. Bu da değer eğitiminde tarih öğretiminin katkısı ve önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki açıklamalara ilaveten Phillips (2003) ise, değer ve tarih öğretimi ilişkisini aşağıdaki gibi belirtmiştir:

- Geçmişte yaşanan olaylarda değerlerin nasıl rol oynadığı,
- Aynı olayla ilgili farklı yorumlar ve bu yorumların değer yargılarımızı nasıl etkilediği,
- Değerlerin yapılandırılmasında olaylara etki eden daha büyük faktörlerin neler olduğu,
- Olayların ardındaki gerçekleri görebilme ve bunların analizini yaparak ne tür yeni değerler ortaya çıkardıklarının tespit edilmesi,
- Tartışmalar yoluyla değer yargılarına ulaşabilme gibi yollarla değer eğitime katkısıdır.

Benzer şekilde Siebörger ve Jacqueline (2002) ise tarih dersleri ile demokratik toplumlarda anahtar değerler olan eleştirel düşünme ve demokratik sorumluluğun geliştirilebileceğini, yapıcı tartışmalarla çoklu düşünme ve farklı bakış açılarının geliştirilebileceğini, ayırt edici yargılama yapmaya yönelik duyuşsal gücün geliştirilebileceğini, kişilik ve kimlik oluşturulabileceğini, çok sayıda yaşanmış örneklerle kavramları tartışma olanağının sağlanabileceğini, ekonomik gelişme ve ekonomik büyüme hakkında önemli bir bakış açısının kazandırılabilceğini, demokratik değerlerin geliştirilmesi ile toplumsal bütünlüğün sağlanabileceğini belirtmişlerdir.

Geçmişten dersler çıkarmamızı sağlayan tarih, değerleri insanlara ulaştırmada önemli bir araçtır. Tarih derslerinde karşılaşılan olaylar ve bu olayların ortaya koyduğu değerler hem öğrencilere yeni değerler kazandırır hem de mevcut değerlerini sorgulamalarını sağlar. Tarih dersleri ile öğrencilere; özgürce düşünebilme, güncel temelli tartışmalar yapabilme, etkili iletişim kurabilme, işbirlikli öğrenme, meraklı olma, kanıta dayalı araştırma yapabilme ve tek taraflı bakış açısı yerine çok yönlü düşünebilme, hoşgörü olma, ayrımcılığa karşı olma, ben ve öteki ayrımını önyargı ve kaba genellemelere dayanmaksızın yapabilme becerileri kazandırmak mümkündür. Bütün bu beceriler eleştirel düşünebilen, açık görüşlü demokratik bireylerin yetiştirilmesinde önemlidir (Claire, 2002; Philips, 2003). Tarih derslerinde diğer derslerde olduğu gibi seçilen konular, araç gereçler, kullanılan yöntemler dersin hedefine ulaşmasında etkilidir. Siyasi, ekonomik ve kültürel konular işlenirken öğrencilere ahlaki değerlerin kazandırılması gerekir (Ulusoy, 2005). Hak ve sorumluluklarını bilen, kendini, çevresini, milletini ve dünyayı daha iyi tanıyan; geçmiş ve gelecek arasında bağ kurabilen; empatik düşünme becerilerini geliştirmiş; insanlığın günümüze değin geliştirmiş olduğu siyasal sistemleri anlayabilmiş olan birey elbette değerlere sahip olacaktır. Bu açıdan tarih dersleri değer eğitiminde diğer derslere göre daha avantajlı bir durumdur.

Tarih Derslerinde Değer Oluşturulmasında Kullanılabilecek Öğretim Yaklaşımları

Tarih dersleri içerdiği yaşanmış zengin konular sayesinde değer eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Geçmişte yaşanmış olayları günümüze taşıyarak öğrencilere sunan tarih dersleri, milli kültürün aktarımı ve devamlılığının sağlanması, hak ve sorumluluklarını bilen, insanlara sevgi ve saygı duyan iyi vatandaşların yetiştirilmesi, yaratıcı, eleştirel ve empatik düşünme becerilerini geliştirici özellikleri ile eğitimcilere değer eğitimi ve öğretimi için önemli fırsatlar sunar. Tarih derslerinde konuların işleniş sırasında kullanılabilecek olan, fermanlar, kitabeler, biyografiler, savaşlar, antlaşmalar, tarihsel hikâyeler ve kahramanlar, çevre gezileri, müze ziyaretleri, sözlü tarih çalışmaları aracılığıyla değerlerin öğretilmesi mümkündür. Örneğin; “Bir devlet başkanının (padişah, kral) sahip olması gereken değerler nelerdir? Hangi durumlarda devlet başkanı bu değerlerden ödün verebilir? Devlet başkanının bu değerleri ihlâl ettiği durumları biliyor musunuz? Eğer ihlâl ederse ne olur? Onu kim yargılar?” (Inggs, 2004) gibi sorular sorulmak ve tartışılmak suretiyle değer eğitimine katkı yapılabilir.

Buna ilaveten, yaşanan toplumun değerleriyle ilgili olarak sosyal hayatla ilgili tarihsel metinlerde geçen değerler de öğrencilerin değer gelişimine katkı sağlayabilir.

Tarih derslerinde öğrenciler kendi kronoloji algılamalarını geliştirip geçmiş-i yapılandırır. Tarihi çağlara bölerek benzerlik ve zıtlıkları anlayabilirler. Geçmişte yaşanmış savaşlar, antlaşmalar ve olaylarda birçok bilgi ortaya çıkar. Belli temalar üzerinden geçmiş ve günümüz kıyaslaması yaparlar. Tarih öğretmenleri bu durumlarda öğrencilere tarihçi mantığı ile düşünerek şüpheli bir yaklaşım kazandırır. Böylece öğrenciler tarih derslerinde bazen kısırtıcı ve rahatsız edici sorulara cevaplar arayarak değer tercihlerini ortaya koyarlar ve kendi görüş ve kişiliklerini pekiştirirler (Barker, 2002). Örneğin, Osmanlı mutfağı ile günümüz mutfağı ya da geçmişteki eğlence anlayışı ile günümüz eğlenme anlayışı kıyaslamaları yapılabilir. Böylece öğrenciler yapacakları kıyaslamalar sonucunda kendi değerlerini oluşturacaktır. Benzer şekilde Türk tarihinde ilk yazılı eserler olarak bilinen ‘Orhun Kitabeleri’ günümüz Türkçesi ile tarih derslerinde kullanılırsa öğrencilerin öğretmenin müdahalesi olmaksızın çıkarsayabileceği birçok değeri içerdiği görülecektir. Bunun gibi II. Mehmet’in (Fatih) fetih sonrası fermanı, hem insan hakları ve hoşgörü hem de çevresel değerler açısından kullanılabilecek bir materyaldir. Çanakkale zaferi, Atatürk’ün hayatı gibi birçok konunun değerler eğitimi ve öğretiminde kullanılabilecek yönleri içerdikleri açıkça görülecektir. Tarih derslerinde bu konuların işlenişinde ve değerlerin öğretilmesinde değişik yaklaşımlar kullanılabilir.

Birçok olayın analizi ile değerler sınıfta öğretilir. Bunun için en uygun yollardan birisi tarihsel empatidir. Tarih eğitimi alanında çalışma yapan eğitimciler tarihsel empatinin tarihsel öğrenmenin meydana gelebilmesinde önemli rol oynadığını belirtirler (Lee & Ashby, 2001; Yeager & Foster, 2001 akt. Kabapınar, 2007). Tarihsel empati aracılığıyla öğrenciler geçmişte yaşamış insanların olaylara ve dünyaya nasıl baktıkları, ne hissettiklerini anlama ve görme şansına sahip olabilirler. Buna ilaveten, tarihsel empati, öğrencilerin geçmişteki insanların değerlerini anlamalarına da yardım edebilir (Kabapınar, 2007).

Tarihsel empatinin tarih derslerinde kullanılmasının öğrencilere kazandırabileceği diğer önemli bir katkı ise, sosyal bilimler anlayışının öğrencilere öğretilmesidir. İnsanoğlu’nun geçmişi ve bugünüyle ilgilenen sosyal bilimcilerin ortaya koyduğu bilimsel verilerde mutlak doğruluk yoktur. Başka bir deyişle pozitivist anlayışta olduğu gibi insan davranışları belirli bir kalıba sokularak sayılarla ifade edilememektedir. Bir olayın neden ve sonuçlarıyla ilgili farklı

toplumlarda yapılan bir sosyal bilimler çalışmasının sonuçlarının toplumdan topluma, kültürden kültüre değiştiği görülmektedir. Sosyal bilimler bu yapısının öğrencilere öğretilmesi gerekmektedir. Sosyal bilimler alanının bu özelliğinin öğrencilere öğretilmesi için, tarih derslerindeki aynı olayın farklı bakış açılarını gösteren tarihsel metinler sınıfa getirilerek tartışmaya açılabilir. Bu durum öğrencinin çoklu bakış açısını geliştirmesi, demokratik ve bilimsel değerler oluşturma için önemli bir etkinliktir.

Tarihsel empati kullanılarak geçmişteki kişilerin yapıp ettikleri ve ortaya koydukları tercihlerden değer çıkarımları yapılabilir. Öğrenciler geçmişi yargılamak ve taraf olmak yerine, tarih metodolojisini kullanarak geçmişi anlamaya çalışırlar. Olayları yaşadıkları döneme göre düşünürler. Böylece öğrenciler hem geçmişteki geçerli değerleri ve bu değerlerin oluşum ve işleyişini anlarlar hem de geçmiş ve günümüzü kıyaslayarak yeni değerler oluşturabilirler.

Tarih derslerinde öğrencilere çoklu bakış açısı ve eleştirel düşünme becerileri kazandırabilecek diğer araçlar birinci ve ikinci elden kaynaklardır. Bu kaynaklar aracılığıyla öğrenciler, hipotez kurmayı, o hipotezleri test etmeyi ve sonuca gitmeyi öğrenebilirler. Bu nitelikler demokratik bir toplumda sağlıklı bireylerde bulunması gereken ve bilimsel değerlerin oluşturulmasına katkı sağlayan niteliklerdir.

Tarih eğitiminde hikâyeler, biyografiler, efsaneler, destanlar, çevre ve müze gezileri gibi yaklaşımlar değer aktarımı için elverişli ortamlar yaratırlar. Öztürk ve Otluoğlu (2002) yaptıkları çalışmada, yazılı edebiyat ürünlerinin kullanılmasının, sosyal bilgiler dersinde tarih ve vatandaşlık bilgisi konularının işlendiği “Vatan ve Millet” ünitesinin işlenişinde duyuşsal davranış gelişimine olumlu etkisi olduğunu göstermişlerdir. Yazılı edebiyat ürünleri gibi yazısız edebiyat ürünü olarak sayılan destanlar, mitler, masal ve hikâyeler gibi unsurlar da tarih öğretiminde değer aktarımında kullanılabılır. Her edebi ürünün anlatmak istediği bir mesaj vardır. Bu mesaj yerine göre dini, yerine göre ahlakî, sosyal ya da kültürel nitelikte olabilir (Aytaş, 2005). Tarih öğretiminde kullanılacak olan yazılı ve yazısız edebiyat ürünleri, çevre gezileri gibi etkinlikler öğrencilerin inanç, tutum ve değerlerini etkilerler. Kullanılan materyal doğrultusunda hem daha kalıcı ve nitelikli öğrenme gerçekleşir hem de öğrencilerin bu materyallerden değer çıkarsaması yapmaları sağlanır.

Geçmişten günümüze tarih derslerinde değer eğitimi için en sık başvurulan yollardan biri tarihsel kahramanları kullanmaktır. İyi ve kötünün ayırt edilme-

sinde kahramanların rolleri ve bu kahramanların yaşantıları, ne için mücadele ettikleri, neye önem verdikleri vb. olgular değer öğretiminde kahramanların kullanılmasını elverişli yapmıştır. Kahramanlar kadın ya da erkek, sadece şanlı ve kutlanan kişiler değil, aynı zamanda hareketleri ile yaşadıkları toplumun ahlakî standart ve değerlerini ortaya koyan kişilerdir. Bazı kahramanlar yaptıkları ve yaşattıkları değerlerle kendi toplumlarını aşarak evrenselleşirler (Sanc- hez, 1998).

Kahramanlar eğer gerçek kişiler ise onların yaşayışları da öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal anlamda gelişimi için önem kazanır. Kahramanlar gibi biyografiler de değer öğretiminde kullanılabilir. Önemli bir siyasi kişiliğin, bir bilim adamının, bir yazarın hayat hikâyesi öğrencilerin benimseyeceği ya da sorgulayacağı değerleri içerecektir.

Bir yaşam öyküsünü anlatan, eskiden ‘tercüme-i hal’ olarak tabir olunan yazılara biyografi denir. Biyografiler hem tarih bilimi için bir kaynak hem de tarih derslerinde bir araçtır. Biyografiler yaşam akışının ve başarılarının ön plana çıkarıldığı betimlemelerdir (Öncül, 2000). Biyografi çalışanlar, tarihsel metotları kullanarak elde ettikleri verileri yansıtır. Bu sebeple biyografinin bir yanı tarihle, bir yanı edebiyatla ilgilidir (Taşdelen, 2006). Biyografiler okuyucuyu (öğrenciyi) çalışılan kişiyi, kahramanı anlama çabasına yöneltirler. Bu amaca yönelik tarihsel empati yapılır, o zamana ve mekana gidilerek çalışılan kişinin yaşam şartları, zihniyeti ve davranışları ortaya konulur. Bu yaşam koşulları, düşünce ve davranışlar değer içerirler. Öğrenciler biyografi çalışmaları ile bu değerleri öğrenir, sorgular, değiştirerek ya da olduğu şekliyle kabullenir ya da kabullenmezler.

Tarih derslerinde kullanılabilecek diğer bir öğretim yaklaşımı ise hikâyelerdir. Hikâyeler ahlakî, kültürel ve toplumsal değerlerin aktarılmasına yardımcı olur (Demircioğlu, 2007). Tarihsel hikâyelerde kahramanların yaşadıkları gerçek ya da kurgusal olaylar öğrencilerin dikkatini çeker, ilgilerini arttırır ve değerlerle ilgili sorular sorarak kendi aralarında tartışmalar yapmalarını sağlar. Böylece öğrenciler kahramanların ortaya koydukları değerleri tanımlayabilir ve takip edebilir. Bu öğretmenin iyi ve kötüyü tanımlamasının yerine kahramanların hikâyelerinden öğrencilerin iyi ve kötüyü çıkarsamalarını ve istedikleri değerleri benimsemelerini de sağlar. Öğretmen hikâyedeki ahlakî davranışlarla ilgili soracağı doğru yanlış soruları ile hikâyenin etik yönünün sorgulanmasını sağlar ve öğrencilerin değer eğitimine katkı sağlar. Böylece öğrenci evrensel ve toplumsal değerlerle tanışır ve tercihlerini yapar. Hikâyelerin kullanılması

öğrencilerin bireysel ve bilişsel gelişimlerine katkıda bulunur. Onların güncel olayları değerlendirmesine ve sosyalleşmesine katkı yapar. Bunların yanı sıra öğrencilerin topluma dair değerleri tanımasını ve yeni değerler oluşturmalarını da sağlar (Kabapınar, 2004).

Tarih derslerinde kullanılan hikâyelerle bilgi ve değer oluşturulması için dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Bunlar kullanılacak hikâyenin konuya ve seviyeye uygun olması, toplumsal, geleneksel ve ahlakî açıdan uygun olması, okunduktan/anlatıldıktan sonra karakter ve olaylarla ilgili zihinsel ve duygusal becerileri ön plana çıkaracak soruların sorulması şeklinde özetlenebilir (Jalongo, 2004). Değer aktarımında hikâyelerin kullanımı ile ilgili kullanılabilecek üç yol vardır. Bu yollardan ilki hiç yorum yapmadan ve tartışmadan sadece hikâyeyi okumak ya da anlatmaktır. İkinci yol; hikâyeyi kritik noktayı (vurgulanacak değer, durum) belirtecek kadar okumak ya da anlatmaktır. Ardından ifade edilen kritik nokta üzerinde tartışmalar yaptırılarak öğrencilerin değer çıkarımı yapmaları sağlanır. Sonra da hikâyenin kalan kısmı bitirilir. Üçüncü yolda ise tüm hikâye baştan sona okunur ya da anlatılır ve ardından tartışmalar dizisi içinde hikâyede öğrencilerin dikkatini çeken tüm durumlar sorgulanarak gözden geçirilir. Bu yollarla öğrencilere karakter ve değer eğitimi verilmiş olur. Yüzyıllar önce Türk toplumunun ürettiği ve nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelen ‘Dede Korkut Hikâyeleri’ buna en güzel örneği teşkil eder. Dede Korkut Hikâyelerinde aile, toplum ve çocuk eğitimi ekseninde birçok değer işlenmiştir (Yalçın & Şengül, 2004).

Yazılı edebiyat ürünlerinin yanı sıra sözlü edebiyat ürünleri de tarih derslerinde değer aktarımında kullanılabilecek öğeleri içerirler. Özellikle mitler, efsaneler ve destanlar değerler açısından zengin içerikleri ile dikkat çekicidirler. Toplumun hayat görüşünü, yaşam biçimini, ahlak anlayışını, yücelttiği değerleri içlerinde barındıran yüzyılların izlerini taşıyan mitler, efsane ve destanlar hem tarih bilimi için kaynak, hem de tarih öğretiminde araçlardır. Mitoloji, efsane ve destan birbirine benzer öğeleri içeren ancak gerçeklik açısından birbirinden ayrılan türlerdir. Mitoloji ve efsaneler içlerinde çok az gerçeği barındıran, hayal ürünü denilebilecek sözlü ürünlerken; destanlar gerçek olayları barındıran ürünlerdir (Şimşek, 2001). Mit, efsane ve destanlar bir yandan öğrencinin hayal gücünü zenginleştirip onlara bir takım soyut kavram ve olayları açıklarken, diğer yandan da milli değerlerin aktarımını sağlarlar. Bunlar, bireye milli bir kimlik kazandırmada önemli roller oynarken bazı olay ve kahramanların da öğrenilmesine sebep olur. Öğrencilerin duygusal ve sosyal zekâlarının gelişimine

katkı yaparak, öğrencilerin olaylara, insan, doğa ve nesnelere farklı açılardan yorum getirebilmelerine yani yaratıcı düşünme becerileri geliştirmelerine katkı sağlarlar (Yılar, 2005). Destanların öğretimi ile millet olma bilinci, zorluklara karşı direnme ve başarıya azmi, birey olmanın sorumlulukları ve maddi ve manevi kültür unsurları da öğrencilere öğretilmiş olur (Aytaş, 2005). Böylece mit, efsane ve destanların kullanıldığı tarih derslerinde öğrenciler hem mevcut değerleri öğrenir hem de kendi değerlerini oluşturmuş olur.

Tarih derslerinde yapılacak olan okul dışı çalışmalar kapsamında çevre ve müze gezileri, sözlü tarih çalışmaları da öğrencilerin yeni değerleri tanıması ve oluşturmasında önemli rollere sahiptir. Safran ve Ata (1998) yaptıkları çalışmada okul dışı tarih öğretimi ile öğrencilere kazandırılacak becerilerden birini tarihsel çevreyle empati olarak belirtmişlerdir. Çevremizde geçmişle ilişkilendirilebilecek binalar, kaleler, yollar, müzeler vb. yerlere yapılacak olan gezilerle öğrenciler kültürel miras kavramını öğrenecekler ve ona karşı sorumluluk duygularını geliştireceklerdir. Kültürel miras kapsamı içerisinde öğrenilecek olan bilgiler değer oluşturulması ve öğretimine de katkı yapacaktır. Böylece öğrencilerin çevre bilinci gelişirken duyuşsal yönlerinin gelişimine de katkı sağlanacaktır (Demircioğlu, 2007). Yerel ve sözlü tarih çalışmaları ile yerel değerler, ulusal tarih konuları ile milli değerler ve evrensel tarihle de evrensel değerler öğrencilere kazandırılabilir (Philips, 2003).

Bunların yanı sıra tarih derslerinin işlenişinde kullanılabilecek olan anlatım, örnek olay, drama vb. metotlarla da değer aktarımı yapılabilir. İşbirliğine dayalı öğretim yöntemleri, problem çözme yaklaşımı, proje tabanlı eğitim gibi aktif öğrenme metotları öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirecek, onların olaylar karşısında kendi düşüncelerini test ederek yeni kararlar vermelerini sağlayacak böylece kendi tercihlerini yaparak plan ve kararlarını vereceklerdir. Bu öğrencilerin demokratik değerler oluşturmalarına katkı sağlayacaktır (Lic-kona, Schaps & Lewis, 2003). Aktif öğretim metotlarının tarih derslerinde de kullanılması vatan-millet sevgisi, özgürlük, demokrasi, kendine ve başkasına saygı ve sevgi, özgüven gibi değerlerin gelişimine katkıda bulunacaktır.

Sonuç

Geçmişten bugüne tarih eğitimine önemli görevler yüklenmiştir. Tarih dersi, siyasi ve ideolojik olarak kullanılmanın yanında, çok uzun bir süre kültür aktarımının yapıldığı temel derslerden birisi olarak görülmüştür. Değer eğitiminin ya-

pılabileceği önemli derslerden birisi tarihtir. Tarihsel empati ve simülasyonlar, geçmiş ve güncel kıyaslaması çerçevesinde kullanılacak yöntem-teknikler yardımı ile değişim ve devamlılığı sebep sonuç ilişkisi içerisinde gören öğrenciler üst düzey düşünme becerilerini geliştirir, mevcut değerleri kabullenir. Böylece değer aktarımı gerçekleşmiş olur. Bazı değerleri ise değiştirir ya da tamamen reddederler. Bunların yerine kendi değerlerini oluştururlar. Böylece tarih dersleri ile hem mevcut değerlerin aktarımı gerçekleştirilebilir hem de öğrencilere kendi değerlerini oluşturmaları yönünde önemli fırsatlar sağlanmış olur.

Günümüzde modern dünyada tarih eğitimi, eleştirel ve bilimsel düşünme becerilerini öğrencilere kazandırmanın yanında, vatandaşlık becerileri ve kültür aktarımı açısından önemli bir ders olarak görülmektedir. Değer eğitimi açısından tarih dersi incelendiği zaman, alanın değer eğitimine önemli katkılarının olabileceği görülür. Değerlerin geçmişten bugüne nasıl değiştiği, değişme nedenleri, geçmişteki önemli şahsiyetler ve bunların yaşantıları öğrencilerin değer oluşturmalarında önemli unsurlardır. Buna ilaveten, çevre gezileri, tartışmalar, tarihsel hikâyeler, destanlar, kanunnameler ve fermanlar tarih derslerinde değer öğretiminde kullanılabilecek yöntem ve materyaller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arthur, J. (2005). The re-emerge of character education in British education policy. *British Journal Of Educational Studies*, 53(3), 239-251.
- Aytaş, G. (2005) Edebi türlerden yararlanma. Milli Eğitim [Electronic version] 169.
- Barker, B. (2002). Values and practice: History teaching 1971- 2001. Alan McCully & Cliff O'Neill (Eds.), *Values in history teacher education and research içinde* (ss. 30-44). Lancaster: History Teacher Education Network in Association with St Martin's College.
- Cafo, Z. & Somuncu D. (2000). Global values in education and character education ERIC ED 449.
- Claire, H. (2002). Values in the primary history curriculum. Alan McCully and Cliff O'Neill (Eds.), *Values in history teacher education and research içinde* (ss.54-70). Lancaster: History Teacher Education Network in Association with St Martin's College.
- Demircioğlu, İ. H. (2007). Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2004). Eğitimde program geliştirme. Ankara: PegemA Yayınları.
- Dewey, J. (2000). Temel eğitimde tarihin amacı (çev: B. Ata). *Milli Eğitim*, 147.
- Dilek, D. (2002). Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi. Ankara: PegemA Yayınları.
- Doğan, İ. (2004). Sosyoloji kavramlar ve sorunlar. Ankara: PegemA Yayınları.
- Güngör, E. (2000). Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Hökeleli, H.(2006). Değerler odaklı eğitim. *Değerler Eğitimi Merkezi Bülteni*, 1, 50-55.
- Inggs, E. N. (2004). Developing Christian values in the adventist college experience: an example the teaching of history. *Institute For Christian Teaching*, 2(02), 95-107.
- Jalongo, M. (2004). Stories that teach life lessons. *Early Childhood Today*, 19, 2 ERIC ED 20041001

- Kabapınar, Y. (2004). İlköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde kullanılabilecek bir öğretim yöntemi olarak çözümlemeli öykü. C. Öztürk & D. Dilek (Ed.) *Hayat Bilgisi Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (ss.193-209). Ankara: PegemA Yayınları.
- Kabapınar, Y. (2007). 'The Images of "Others" and Tolerance in Turkish History and Social Studies Textbooks: "Not us", "The Other is to Blame"'. R. Kaymakcan ve O. Leirvik (Eds.) *Teaching for Tolerance in Muslim Majority Societies içinde* (ss. 33-50). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi.
- Kaya, R. (2006). Tarih eğitimi ve tarih bilinci. *Çağdaş Eğitim*, 330, 33-39.
- Kıcır, K.& Aksoy, M. (2004). Kültürel kimliğin oluşumunda tarih bilinci ve tarih öğretimi. XII Eğitim Bilimleri Kongresi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kirschenbaum, H. (1992). A Comprehensive model for value education and moral education. *Phi Delta Kappa*, 73(10), 771-776, ERIC EJ 445733.
- Kirschenbaum, H. (2000). From values clarification to character education: A personel journey. *Journal of Humanistic Counselling, Education and Development*, 39 (1), 4-20.
- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 45, 59-76.
- Leming, S. J. (1997). Teaching values in social studies education past practices and current trends. http://www.usoe.k12.ut.us/curr/char_ed/fedproj/hist/teaching.htm web adresinden 16. 11. 2006 tarihinde alınmıştır.
- Lickona, T. Schaps, E & Lewis, C. (2003). Eleven principles of effective character education. *Character Education Partnership*, <http://www.character.org> adresinden 18. 01 2007 tarihinde alınmıştır.
- Maslovaty, Nava, (2003). The placement of moral contents: Priorities and structures of the belief system of theachers and high school students. *Educational Research and Evaluation*, 9(1), 109-134.
- Öncül, R. (2000). Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü. İstanbul: MEB Yayınları.
- Öztürk, C. & Otluoğlu R. (2002). Sosyal bilgiler dersinde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak ulanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 173-182.
- Philips, R. (2003). History, citizenship and identity. *Teaching history*, December, 36(2), 37- 41.

- Purpel, D. E (1996). Teacher education and values education. M. O. Valente, A. Barrios, A. Gaspar & S. Valente (Eds.), Theacher Training and Values Education, Selected papers from 18th annuel conferance for teacher education in Europe. ED 122830, Barreiro, Portugal.
- Safran, M. (1993). Tarih öğretiminin eğitimsel amaçları. Belleten. 57(220), 827-842.
- Safran, M., & Ata, B. (1998). Okul dışı tarih öğretimi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(1), 87- 94.
- Sanchez, T. R. (1998). Using stories about heroes to teach values. Clearing Hause For Social Studies, 11 ERIC ED424190.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri. Değerler Eğitimi Dergisi, 3(10), 73-87.
- Sieböcker, R., & Dean, J. (2002). Values in a changing curriculum. Alan McCully & Cliff O'Neill (Eds.) Values in history teacher education and research içinde (ss. 80-94). Lancaster: History Teacher Education Network in Association with St Martin's College.
- Southgate, B. (1997). History what & why?. London: Routledge.
- Sönmez, V. (2002). Eğitim felsefesi, Ankara: Anı Yayınları.
- Şimşek, A. (2001). Tarih eğitiminde efsane ve destanların rolü. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(3), 11-21.
- Taşdelen, V. (2006). Biyografi: Ötekine yolculuk. Milli Eğitim, 172, 8-17.
- Tozlu, N. (2003). Eğitim felsefesi. Ankara: MEB Yayınları.
- Turan, R. (1999). Türkiye'de tarih öğretiminde yeni gelişmeler ve hedefler. Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(1), 75-82.
- Ulusoy, K. (2005). Tarih dersinde ahlaki değerlerin aktarımı, bir okuma parçası örneği. Milli Eğitim, 168, 126-133.
- Vedder, P & Veugelers, W. (2003). Values in teaching. Teachers and Teaching: "Theory and Practice, 9(4), 377-388.
- Yalçın, S. K., & Şengül, M. (2004). Dede Korkut Hikayeleri'nin çocuk eğitimi açısından öne sürdüğü değerler ve ortaya çıkarmak istediği tip üzerine bir değerlendirme. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(2), 209-223.
- Yılar, Ö. (2005). Mit – efsane ve eğitim. Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 11, 382-392.

The Role Of History Education in The Process of Construcing Values: Aims, Functions and Content

İsmail H. Demircioğlu*

Muhammet A. Tokdemir**

Abstract - There has been a steady change in the objectives of the teaching of history in the last century. It was mainly accepted a course transmitting the knowledge of the past and culture before the Second World War. After the Second World War, in the developed world, especially in England, the teaching of history was structured to teach thinking skills together with the knowledge of the past and culture. The objectives of the teaching of history has been examined, it seems that transmitting values is one of the objectives of this subject for along time.

Values are the mental concepts which effect and direct our thoughts and our behaviors with our believes and our manner of conduct which are involved in the sensory. As our values guide our behaviors and carry upon our judgments and instant goals to a higher point of view, by this way, they inform us how should we be and in which way should we behave.

As our total manner of conduct could be referenced to our self-value system, from education to economics and form philosophy to theology, all branches of sciences are interested in some way with the values systems. if we look from this point of view whis is consist of the classification which is already made, we can see that they are based upon psychological, sociologic and philosophic fundamentals .

* Assoc. Prof. Dr. Karadeniz Technical University

** Uzm., Tonya Anadolu Lisesi Tarih Öğretmeni

Address for correspondence - Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Tarih Eğitimi ABD Söğütü-Akçaabat-Trabzon-61335
e-mail: demircioglu61@yahoo.com

When we look at the History of Value Education mainly in USA and Europe, we see that value promoting (inspiring), value clarification, value analyzing and character education has been approached in Value Training. Later in time more attention has been given to value formations. To enforce these approaching in value educations various value training possibly can be associated

The classes which are being given in our country, as democracy and human rights, theology and ethics, social studies, are related most efficacious to our self-value system in the point of topics they have had. Each class topic in certain points has a connection to values, like teaching of environmental values in Geography lessons or scientific values in science lessons.

History classes develop students' mental skills of making critics, analysis and democratic thinking. in this classes, it improves the consciousness of citizenship as teaching the facts as native land, nation, government, government policy, rights and responsibilities in addition to that, history classes have a great deal with the facts of teaching social values and to shape new ones. History classes are the ones in which we can find out the answers of the questions of how our social values are emerged and how they came to today. the students learn present social values in these classes. in this way, it is done that the social values are thought to new generations by transferring and are realized in continuity.

If we investigate the social studies considering the acquiring self-values formation, it is clear that they could contribute to acquiring self-values formation in the fields of generating new social values and transferring them to new generations. how social values have changed and the reasons of this mutation and the important personages in history and their lives are very useful components for students to generate new self-values. in social studies, students can make comparison with the ancient social values which were meant so much to the society and the current ones, and they can also take some lessons by looking at the important personages in history and constitute some self-values.

Students can catch the opportunity to develop new values or learn from existing values in the classes, by utilizing expression technique, sample event or historic empathy discussion methods. Beside of these, biographies, environmental tours, historic tales, epics, rule books and edicts are methods and material which appears to us in history classes in value training.

The purpose of this study is to examine the place of values in the teaching of history. With this in mind, values education, the relationships between the teaching of history and values, the position of history courses in values education will be explained in the light of the related literature.

Key Words - Values, History, Values education, Teaching history.

Aksiyonda Değerler Ölçeği Dilsel Eşdeğerlik Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Selma Dünder*, Halil Ekşi**, Ali Yıldız***

Özet - Bu araştırma Jennifer Chandra Swaim (2004) tarafından geliştirilen Aksiyonda Değerler Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması işlem basamaklarını kapsamaktadır. Bu bakımdan bu çalışmanın amacı J. C. Swaim'in geliştirmiş olduğu Davranış Ölçeğinde Değişen Değerler "Modified Values in Action Questionnaire (VIA)" adlı ölçeğinin Türkçe formunun dilsel eşdeğerliliğini sağlamaktır.

Araştırma; 122 kadın, 134 erkek olmak üzere toplam 256 üniversite öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Ayrıca dilsel eşdeğerlik analizi için 30 kişiden oluşan yabancı dil üniversite hazırlık sınıfı öğrencisine bir hafta arayla İngilizce ve Türkçe form uygulanmış, uygulama sonuçları ilişkili grup t testi ile analiz edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliğini saptamak amacıyla faktör analizi yapılarak dört faktörlü 70 soru maddesi elde edilmiş, faktör yüklerinin .60 ile .87 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Kriter geçerliği analizi için tesadüfi olarak seçilen 33 kişilik üniversite üçüncü sınıf öğrencisine hem "Davranış Ölçeğinde Değişen Değerler" ölçeği hem de "Schwartz Değerler Ölçeği" uygulanmıştır. Her iki ölçme aracından elde edilen toplam puanlar arasında anlamlı korelatif ilişki saptanmıştır. Tüm sonuçlar, "Davranış Ölçeğinde Değişen Değerler" ölçeğinin dilsel eşdeğerlik ile yüksek düzeyde geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler- Etik, Değer, Geçerlik, Güvenirlik, Yüksek öğretim, Ahlak eğitimi, Ölçek.

* Arş. Gör. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi

** Doç. Dr. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi

*** Okutman Yıldız Teknik Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu